



ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਦੇ 25ਵੇਂ ਮਹਾਸਮੇਲਨ

ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਲੇਖ ਲੜੀ-2

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਰੋਦਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਹਨ, ਪਿੰਡ ਉੱਤੇ ਇਕ ਮੜਾ ਮੈਲਾ ਜਿਹਾ ਕੜਤਾ ਅਤੇ ਜਾਂਪੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਪੱਗ। ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ, ਕਿ ਜ਼ਾ ਜਿਹਾ ਤੁਰ ਕੇ ਏਧਰ-ਉੱਧਰ ਅੱਖ ਦੇ ਫੌਰ 'ਚ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕਿਤੇ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਤੇ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਕਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਉਸੀਦੇ 'ਤੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕਿਤੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਹ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰੋ ਉਸ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਾਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਸਬਰ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਟੁੱਟਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੌਤੰਨ ਆਦਮੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਮੁੰਡਾ ਭੱਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁੱਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਜਾਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ੁਣਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਤਰਲੇ ਲੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਲੈ ਚੱਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਨਾ, ਬਥਾ। ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦੀ ਪਾਖ ਛਾਣ, ਤੈਂਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਚਰਾਉਣ ਦੇ ਲਈ।” ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅੱਖਾਂ ਸੁੱਟੇ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਰਲੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਦੇ ਮੱਝਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਵੇਂਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ।

ਇਹ 1906 ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਹੁਤ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਗਾਲੂ

ਾਸਤਕਰ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ—ਭਾਗੀਨੀ ਗੁਲਸ਼ੜ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਰਾਵ ਅਜਾਨਾ ਤਹਿਲੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਚੇਤਨਪੁਰ। ਚੇਤਨਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਜੱਟ ਕਿਸਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਖੇਤ ਏਨੇ ਸਨ ਹੋ ਫਸਲ ਚੰਗੀ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਲੋਕ ਢਿੱਡ ਭਰ ਕੇ ਖਾ ਅਤੇ ਸੀਰੀ ਨੂੰ ਢੱਕ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਫਸਲ ਚੰਗੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਾਲਤ ਬਹਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਿਆਲ ਕੌਰ ਨੂੰ 18 ਨਵੰਬਰ 1898 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਮੰਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਗਣ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ। ਪਲੇਠੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੋਗਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਉੱਥੇ ਤੋਂ ਕਰੀਬ-ਕਰੀਬ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਿਹੇ ਸਨ, ਥੋੜ੍ਹੇ-ਬਹੁਤੇ ਸਾਫ਼ ਉਹਦੀ ਅੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤੱਤ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੰਚਾਇਓਂ ਨੂੰ ਲੁਪਤ ਹਏ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰ ਨੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ

ਲਕਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਛੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ (ਪੰਜਾ) ਕੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਥਾਏ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪੰਚ ਸਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਜਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀ ਜਮੀਨ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਮੰਗ ਸੀ। ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਚੰਗੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭੁਲ ਪੜ੍ਹ-ਲਿਖ ਜਾਵੇ, ਏਸੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਦਰਸੇ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਪੇਡਣਾ ਅਤੇ ਘੁੰਮਣਾ-ਫਿਰਨਾ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਨਾ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਲਿਖਣਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਭੱਜ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਜੱਤ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵਾਹੀ-ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਹਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਢਕਵਾਂ ਸੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਮੁੱਖ ਜਨਾ ਜ਼ੱਤੇ ਸਨ।

ਮਹਾਂ ਮਿਸ਼ਨ ਕਥਾ ਸਾਲ ਤੱਕ ਮੁਝਾ ਚਰਿ ਚਰ ਮਨ। ਪੇਡਣ ਅਤੇ ਲਾਟੁ ਘੁਮਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਾਲਕ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਪਿਲਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਘੁੰਮਾਉਣਾ ਅਕਸਰ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਢੇ ਚੁਭ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਟਾ ਪੈਦਾ। ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਲੂਆ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਣਾ ਪੈਦਾ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਗਰੀਬ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੌੰਜ਼ਾ ਵੀ ਤੱਥ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਏਥਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਲ ਆਉਣ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਦਰਸੇ 'ਚ ਪੜ੍ਹਨ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਜਾਨ ਬਚ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਪਿਛੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਦੁਸ਼ਕਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਚਗਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਨਾਲ ਦੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅੱਧਾ ਮੰਹੁ ਮਾਰ ਗੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਜੱਤ ਚਾਰ ਸੁਣਾਏ ਬਿਨਾਂ ਕੀਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਕਲ ਗੱਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਵੱਡੀ ਅਤੇ ਲਾਟੂ ਦਾ ਮੌਹ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੇਮਣੇ ਸਹੁ ਖਾਪੀ ਸੀ, ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਭਾਗੀਂ ਛਿੱਕਾ ਟੁੰਟਿਆ ਸੀ। ਏਥਰ ਸਿੰਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਅੰਦੇਲਨ ਚੱਲ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਚੱਤਨਪੁਰ ਦੇ ਸੰਟਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਗਰ੍ਹ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ (ਗੁਰਮੁਖੀ) ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਾਲ ਮੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਗਉਣ, ਕਵੱਡੀ, ਲਾਟੂ ਪੇਡਣ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਚਗਾਈ ਦੇ ਲਈ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਵਾ ਦਿੰਦਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਚਰਵਾਹੇ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਿਨ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੁਕਿਆਰ ਮੁੜ੍ਹ ਸੀ। ਚੱਤਨਪੁਰ ਦੇ ਪਾਇਮੈਨੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ ਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਦਰਜੇ ਵਿੱਚ ਅਵੱਲ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿੱਚ ਸੌ ਵਿੱਚੋਂ ਸੌ ਨੰਬਰ ਲਿਲਾਉਣਾ ਉਸ ਲਈ ਆਮ ਗੱਲ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਯਾਦਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤੀਖਣ ਸੀ। 1911 ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁੜਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੱਭ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ।

ਹਾਂ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨੀ ਸੀ। ਚੇਤਨਪੁਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਘਰ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲੁ ਦੇਸਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਈਦ ਹੁੰਦੀ, ਮਿਠੀਆਂ-ਮਿਠੀਆਂ ਸੇਵੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ, ਦੱਸਤ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਅਵਤ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਇੜਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਉਹ ਉਥੋਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸਾਬਥੀ ਨਾਲ ਬੁਠ ਕੇ ਸੇਵੀਆਂ ਖਾਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੱਸਤ ਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਕੀ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲ-ਬੋਲ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਨੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਗਿਆਂ ਦੀ ਵੇਖਾ-ਵੇਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜੋਸ਼ ਭਰਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹੀ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਥਬਾਰਤ ਨੂੰ ਪਤਨ ਦਾ ਸੌਂਕ ਪੈ ਤਿਆਂ।

A black and white photograph of an elderly man with a long white beard and a white turban, wearing a light-colored kurta with three buttons. He is standing in front of a large, blurred crowd of people.

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ -ਸਰਬਗੁ- ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਿੱਖ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੰਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਅਭਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਚਾਬੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੰਥ ਦੇ ਠਮਾਈਂਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕਲਮ ਦੀ ਤਕਤ ਵਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਿਹਾ ਗਏ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੂਰੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਬਚਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ੀਵੇਂ ਭਾਸ਼ਣ ਨਾ ਹੋਏ ਹੋਣ। ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜੋਸ਼ੀਲਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ 'ਜੋਸ਼' ਰੱਖ ਲਿਆ। ਅਮੁੰਤਸਰ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਪੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਵਾ ਦੇ ਖੱਭਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਰਿਹਾ ਸੇ। ਸਾਮ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣਾ ਤੇ ਸੇਵੇਂ ਦਸ ਮੀਲ ਦੂਰ ਕਿਤੇ ਹੋਰ। ਕਿਉਂ ਉਹ ਪੈਦਲ ਰਲਦੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਲੋਕ ਘੜੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਅਕਾਲੀ ਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਜੋਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਲਈ ਬਗ਼ਬਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਚਾਬੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀ 'ਕਰਤੁਤਾਂ ਦਾ ਕੱਚਾ ਚਿੱਠਾ' - ਦਿਧ ਸੀ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਵਿੱਸ਼ਾ। ਅਜਨਾਲਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ ਫੜ ਲਈ ਗਏ ਸਨ। ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਲੱਭਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਲੱਭ ਨਾ ਸਕੀ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਕਣਾ ਪਿਆ, ਚਾਬੀਆਂ ਸੌਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦੰਪਕ ਕਮੰਟੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਉਤੋਂ ਵੀ ਵਾਰੰਟ ਹਟਾ ਲਿਆ (1921) ਰਿਹਾ।

ਜੋਸ਼ ਦੀਆਂ ਜੋਸ਼ੀਲੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਪਾਰਟੀ ਕਾਇਨ ਕਰ ਲਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 1928 ਦੀ ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਮੇਰਨ ਆ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੰਬੀ, ਬੰਗਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸੈੰਯੂਨਤ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਇੱਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋਸ਼ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (1928) ਵਿੱਚ ਕਲਕਤਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਾਲਾਨ ਇਜ਼ਜਲਸ ਕਰਨਾ ਤੇ ਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਜੋਸ਼ ਸਭਾਪਤੀ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਮੇਰਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਜੋਸ਼ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੰਬਰ ਬਣੇ।

ਕਲਕਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋਸ਼, ਮਜ਼ਦੂਰ ਅਹਿਮਦ, ਮਿਰਜਕਰ - ਆਦਿ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਨੂੰ ਬਹਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੁਣ ਗੁਜਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਲ਼ਸਰ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰੈਂਟ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਝਿਸਟਰੇਟ - ਆਤੰਕਵਾਦ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਬੰਬੀ, ਕਲਕਤਾ, ਲਲਾਮਾ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਹੜਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇੱਲੀਚੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੋਰੋਨਾਂ ਰੁਪਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਹਵਾਰਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਇੱਲੀਚੱਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਕ ਲੱਗਾ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਲਾਲ ਕਿਵੇਂ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਜਿਹਾਦ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਤੋਂ 26 ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ

ਹਨ ਅਤੇ 1922 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜਪ੍ਰੰਤੇ ਦੇ ਦੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਛੇ-ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਰੁਪਏ ਚੁਗਮਾਨੇ ਦੀ ਸੜਾ ਹੋਈ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕੈਈਆਂ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਰਗਾ ਵਿਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੋਸ਼ ਆਪਣੀ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਚਾਰਦੀਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਖਤਮ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੈਈਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟਰਕਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੀਗਾਂ ਦੀ ਜੋਰ ਅਜਾਮਾਈ ਕੀਤੀ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੜਾ ਇੱਤੀ-ਸਿਨਾਂ ਕਿਉਂਨਿਸਟ ਹੋਣ ਦੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਵਿੱਚ ਫੜ ਲਈ ਗਏ। ਸਿੱਦੇ ਤਹਿਤ 20 ਮਾਰਚ (1926) ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿੜਾਵਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰਨ ਪੁੰਚਾਈਆ। ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਕਿਉਂਨਿਸਟ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੇਸ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਜੋਸ਼ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਿਉਂਨਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੇ ਸਨ, ਮੇਰਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਕਿਉਂਨਿਸਟ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ। ਜੋਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਵਾਦਿਦਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਮੇਰਨ ਵਿੱਚ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸੜਾ ਹੋਈ, ਪਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕੱਟੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਰ ਰਿਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਨਵੰਬਰ 1933 ਵਿੱਚ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਜੋਸ਼ ਪੰਜਾਬ

ਤੁਰ੍ਹਾ ਦਾ ਸਜ਼ਾ ਇਤਾ- ਭੁਨ੍ਹਾ
ਦੇ ਟਿਕਟ 'ਤੇ ਰਿੰਗਲੀਡਰ
(ਆਗ) ਜਗ੍ਹਾ-ਜਗ੍ਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੇਥੂ ਵਿੱਚ
ਰਹਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦਾ ਮੇਰਾ ਚੱਲਿਆ,
ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੱਸਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਹਾਰ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਗ
ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ।

ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਮਹਾਂ ਮਗਰੌਂ ਜੋਸ਼ ਨੇ “ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ
ਅਕਾਲੀ ਦਲ” ਨਾਮ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੱਭੇਸ਼ਵਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ
ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਚੁਣੇ ਗਏ।
ਜੋਸ਼ ਵਰਗਾ ਜੋਸ਼ੀਲਾ ਆਨ੍ਹ ਮਿਲ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਦਲ ਨੂੰ
ਲਾਭ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਾਭਾ ਇਸ
ਸਮੇਂ ਗੱਦੀਓਂ ਲਾਹੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ
ਲਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਅੰਦੇਲਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਤਾਵਾਂ
ਦੀ ਇਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਨੇ
ਜੋਸ਼ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਗਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਾਭਾ ਨੂੰ ਗੱਦੀ 'ਤੇ
ਬਿਠਾਉਣ ਨਾਲ ਉਨਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ
ਇਕ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰਨ
ਗਾ। ਸੁਤਾ ਦੋ ਪ੍ਰਾਣੇ ਪ੍ਰੈਸ਼ਾਸ ਦੇ ਪੱਕ ਕੱਢੋ ਕੱਢੋ

ਨਵੰਬਰ 1933 ਵਿੱਚ ਮਜ਼ੂਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗ
ਗਿਆ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਵਧਦੇ ਹੋਏ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੇਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ
ਦੁਖਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਜੋਰ ਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸਰਕਾਰ
ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-
ਕਾਨੂੰਨੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੋਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋਵੇ
ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਦੇ
ਲਈ ਕਰਜ਼-ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ
ਕੀਤੀਆਂ। 1934 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸੋਸਲਿਸਟ
ਪਾਰਟੀ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜੋਸ਼ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ
ਗਏ। 1935-36 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ
“ਪ੍ਰਭਾਤ” ਨਾਮ ਹੇਠ ਇਕ ਸਾਹਿਤਕ ਮਸਾਲਾ ਕੱਢਿਆ
ਜੋ ਸਾਲ ਭਰ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਇਕ
ਉੱਚਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ। ਜੋਸ਼ ਬੁਝ ਉਚ੍ਚ ਅਤੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ
ਬੰਗਲਾ ਅਤੇ ਮਗਾਠੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ
ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡਾਇਟਾ ਹੋਇਆ।

ਹੁਣ (1937) ਵਿੱਚ ਅੰਸੈਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਆ ਗਈਆਂ।
ਕੋਸ ਦੀ ਪਾਤੀਵੀ ਨੇ ਗਰਮ ਵਿੱਚ ਰਿਟਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ

ਦਾ। ਨਾਭਾ ਦ ਮਾਮਲ ਪਜਾਬ ਦ ਸਥ ਵੱਡ-ਵੱਡ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗਿ੍ਹਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਠੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਵੀ ਸਨ। ਮੁਕੱਦਮਾ 1923 ਤੋਂ 1926 ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਮੁਕਦਮੇ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਭਿਆਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਛਪਦੀਆਂ ਸਨ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਭਿਆਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਂਤ ਤੋਂ 'ਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂਨਾਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮਸਾਲਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਮੰਤਤਾਂ ਦੇ ਰਿਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਸਰੀਕੀ ਲੇਖਕ ਦੀ 'ਸੁਤੰਤਰਤਾ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 'ਝੰਡਾਬਰਦਾਰ' (ਜਲਕਰਾਵਖ ਪ੍ਰਾਦੰਤਗਰ) ਜਲਕਰਾਵਖ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਨੇ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਢੁੱਕਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੁਨੀਆਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪਰਵਾ ਨ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਧ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਰਾਜਾਸ਼ਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਅਤੇ ਪੂਜੀਪਤੀ। "ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਅਤੇ ਨਾਸਤਕ" ਆਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਭੰਡਾਰਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਜੋਸ਼ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਜੋਸ਼ ਨੇ ਸਾਡ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਿਸਾਨ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੌਸਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਤਤ-ਟਤ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਮਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਪਾਰਤੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੰਬੱਲੀ ਦੇ ਮੰਚ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਮੌਰਚਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸਵਾਗਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬੱਡਾ ਭੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਿਰ ਫੜ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਪਰ ਬੋਲਸ਼ੇਵਿਕ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਜੇ ਦੋ ਸੌ ਵੇਂਟ ਹੋਰ ਪੱਥ ਮਿਲੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਜਨਕ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਜ਼ਬਤ ਰੋਂ ਗਈ ਚੁੰਦੀ। ਉਤੀਰੀ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਰਾਹੇ ਰਾਹੇ ਰਾਹੇ।

ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਭੇਤਰ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਹੋਈ। ਹੁਣ ਉਹ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਨਾਲ੍ਹ ਹੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ ਅਸਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਗ਼ਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰਹਿਣ।

1926 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਂਝਸ਼ ਦਾ ਮੁਕਦੱਮਾ ਹਟਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਕ “ਕਿਰਤੀ” ਰਸਾਲਾ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ। ਸਰਦਾਰ ਸੰਤੇਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ‘ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦਾ ਭਾਰ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਸਮੇਂ “ਕਿਰਤੀ” ਦੀ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਸੀ, ਜੇਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਖੇਪ

ਤੱਗੀ ਤੱਕੀਂ ਹੋਈ, ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਉਚ੍ਚਰੂਪ ਸੰਸਕਰਣ ਵੀ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਪੱਸੋਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਕਾਮੇਡ ਫਿਰੜ ਮੰਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਸੰਦ ਲਿਆ।

ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਉੱਤੇ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੋਸ਼ ਆਪਣੇ ਤਜਰ੍ਹੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪੁੱਚੇ ਸਨ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਰੁਸ ਜਿਹੇ ਕਿਸਾਨ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਰਾਜ ਦੇ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੱਗੀਬੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਕੇ ਉਹ ਮੁੱਖ ਬੰਸੂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੁਸੇਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਜੋਸ਼ ਹੀ ਬਣੇ ਸਨ।

1928 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਨੇ ਹੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਕਲਕਤਾ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਲਈ ਬ੍ਰਾਡਲੇ ਆਫ਼ ਤਿੰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਪਾਰਟੀ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਈ, ਇਸ ਖੜਕ ਨੂੰ ਸੁਣ੍ਹੇ

អេតិះ សៀវភៅ និង ‘តែម្នូល’

ਲਗਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਢੇਢ ਰੁਪੇ ਰੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਲੈਲੀ ਵਿੱਚ ਭੁੱਤਾ ਵੀ ਛੇ ਆਣੇ ਰੇਤ ਸਿਲ ਸੰਚਾ ਸੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਰਾਂ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸਿੰਘ ਲਿਆ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਤਾਰ ਲਗਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਲਰਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਛੇ ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਚੱਲਿਆ। ਉਵੇਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਆਪ ਇਕ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਭੁੱਠੇ ਹੋਏ ਆਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਅਸਹਿ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ (ਅਮਰੀਕਾ) ਦੇ ਅੱਖਥਾਰ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਪੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੁਸੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਨੇਟ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਗਲੀ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਪੇਦਾ ਸੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦਿਨ-ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਦਾ ਫਿੱਡ ਭਰਨਾ ਮਾਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਗਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗਦ-ਗਦ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਇੱਥੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਲਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਸਰ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਉਲ੍ਲਹਤ ਹੀ ਅਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪਿਆ। ਸੌ ਰੂਪੀਆਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ



(ਪਾਲੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਿਦਵਾਨ
ਤੇ ਸੀ ਪੀ ਆਈ ਦੇ ਕਾਰਬੁਨ)

www.nursingcenter.com

ਥੋੜ੍ਹਾਂ ਜੂਰ ਆਉਣ ਲੰਗਿਆਂ ਸਨ। ਹੁਬਲੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਜਾਤ ਪੁੱਛਣ ਉੱਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਦੱਸੇਂਦੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸ਼ੇਖ ਸਮਝਦੇ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ-ਸੁਣਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਓਨੇ ਹੀ ਢੂਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਖ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਲੇਠਾ ਲੇਖ ‘ਪੰਥ ਸੇਵਕ’ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਹ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਏਧਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਕੱਕਿਆਂ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਧਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹੁਬਲੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਪ੍ਰਤ ਹੋਣ ‘ਤੇ ਉਹ ਬੰਬਈ ਆ ਗਏ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਜ ਵੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਛੱਡਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚਾਰ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਲੜਾਈ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੈਸ਼ਰ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਘਰ (1919) ਨੂੰ ਭਰ ਆਏ।

ਪਿਛਲੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਲੱਟ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੈਸੋਪੋਟਾਮੀਆਂ ਵੀ ਹਥਿਆ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਯੋਜਨਾ ਹੁਣ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵੰਡਾਉਣ ਲਈ ਹਿੰਦਸਤਾਨੀ ਕੁਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਰਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਲਰਕੀ ਦੇ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਣ ‘ਤੇ ਕਰਾਚੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਰ ਮਨ ਅੰਦਰ ਜੋ ਬੀਜ ਸੈਸ਼ਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੁੰਗਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਧ ਰਿਗ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਜਿਸੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਜ਼ੀਠੇ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਾਂਕੇ ਸਕਲ ਵਿੱਜ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੀ ਅਸਥਾਨੀ

ਵਰਦਾ ਇਚ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੜ ਗਈ ਅਤ ਲਕਿ ਨ ਨਜ਼ਵਾਨ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸਾਹਾਇਕ ਮੱਤਰੀ ਚੁਣ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੇਂਡ ਰੁਪਿਆ ਰੋਜ਼ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਆਸਲ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ, ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਦਸ ਆਨ੍ਹੇ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਮ ਮਿਲਣ ਤੇ ਭੁਲ ਹੋਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਹੁਣ 1918 ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੱਈ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਇੱਛਿਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਇਕ ਗੁਣੇ ਦਸ ਆਨ੍ਹੇ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਗੀ ਜਾਂਦੀ ਰਿਹਾਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸੁੱਖੀ ਨੀ ਰਿਣੀ

ਤ ਹੋ ਚਲਦਾ ਗਿਆ ਸ਼ਹੁਰ ਸਨ। ਉਸ ਸਮ ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬਹਾਰ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਰਲੇ ਗਏ। ਚਾਚੇ ਦੀ ਮੌਜ ਦੇ ਉੱਠੀਂ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਜ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੁਹਾਂ ਘਰ ਦੀ ਰੀਤੇਵਾਹੀ ਵੀ ਵਧ ਗਈ। ਪਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬੇਟੀ ਕਰਕੇ ਘਰ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾਲ। ਇਸ ਲਈ ਫਿਰ ਏਧਰ ਅਰਜੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਐਪਨ ਵਿਕਾਸ ਵੋਂ ਕਾਂ ਯਾਦਾ ਅਤੇ ਹੋਂਦੀ ਪੰਜੇ

ਸਸਰ ਵਿਡੁਆਗ ਤੋਂ ਤੁਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ ਰੁਪਣ ਮਹਾਨ
ਉੱਤੇ ਉਹ ਬੰਬੀਈ ਦਲੇ ਗਏ। ਉਹ ਲੜਾਈ ਦਾ ਜਮਾਨਾ
ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਬਾਹਰੋਂ
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਇਕ ਚਿੱਠੀ-ਪੱਤਰ,
ਪੱਤਰ-ਪਿੱਤ੍ਰਕਾ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇਖ-ਭਾਲੁ-
ਸੈਸਰ- ਹੁੰਦੀ। ਸਰਦਾਰ ਸਹੋਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੱਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਪਿਆਲਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਬੀਈ
ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਹੋਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਨੀ ਬਜੰਤ ਦੁਆਰਾ
ਸੰਚਾਲਿਤ ਹੋਮ ਰੂਲ ਅੰਦੇਲਨਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਭਿਨਕ ਲੱਗੀ ਸੀ
ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਸੁਪਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਹੋਰ ਹੀ ਢੁਨੀਆ
ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਿੰਘੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਵੀ
ਅਪਣੀ ਇਕ ਹਸਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਲੇ ਸਹੋਨ ਸਿੰਘ
ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਢੁਨੀਆ ਨਾਲੁ
ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ
ਪੱਜਾਬ ਦੇ ਸਪੂਤ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਅਤੇ
ਹਰਦਿਆਲ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ
ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਬਕਾਇਦਾ ਰਜਿਸਟਰ ਤੇ

•

ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ, ਜਲੰਧਰ

ਸਿਵਲ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਅੱਜ ਮਨਾਇਆ
ਜਾਂਦਾ ਪਾਰੀ ਸੇਵਾ ਦਿਵਸ



ਆਖਾਰਪੁਰ (ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ)-ਆਬਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਵਿਡੋਕਾਨ, ਆਖਾਰਪੁਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੁਆਰਾ ਯਾਤਰੀ ਸੇਵਾ ਦਿਵਸ ਵੱਡੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਏਥਰਪੋਰਟ ਡਾਈਰੈਕਟਰ ਪ੍ਰ. ਸਿੰਘ ਦਰ ਨਿਗਰਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 17 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਯਾਤਰੀ ਦਿਵਸ

ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਲਗਾਊਂਦੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੀਰੀਜ਼ ਕਾਰਚਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਅਪੋਨੀਜ਼ ਕੌਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਵਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੁਨਾਨ ਵੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਕੌਰ ਲਾਗਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਕੌਰ ਦਿਵਸ ਤੋਂ 11ਵੀਂ ਅੱਤੇ 12ਵੀਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਇਕੱਠ ਕੈਪ ਲਾਗੇ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਖਾਗ ਥਾਂ ਦੇ ਖੱਤਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੜ ਪੀੜ੍ਹ ਇਲਾਰਿਆ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਰਾਹਤ ਸਮੱਗਰੀ

ਸ਼੍ਰਿਵਿਹਾਰਾਂ ਅਨੰਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ,

(ਗੁਰਜ਼ੀਤ ਬਿੱਲਾ) -ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੱਡ ਕਰਮ ਸਸਾਈਟੀ, ਸਾਰਿਕਾਵਾਂ ਅਨੰਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਲੋਨੀ ਮੀਤੀ ਕੁਲ ਮਿਲਾਂ, ਫਿਰੀ ਕੁਮਿਸ਼ਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੋਈ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੜ ਪੀੜ੍ਹ ਇਲਾਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰਾਹਤ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

I, hitherto known as Sandeep Kaur wife of Harjit Singh resident of Village Chak Bamu, P.O. Alampur, District Hoshiarpur, Punjab have changed my name from Sandeep Kaur to Kaur Sandeep. Now my given name is Sandeep and Surname is Singh. All concerned note.

I, hitherto known as Deepika Sharma W/O Manohar Lal R/H.O. 3552/14, Street No.14, Hari Puram, Amritsar, Punjab have changed my name from Ruth to Deepadeep Bhagat. Concerned note.

I, Kamal Saroop S/o Ved Parkash R/H.O. N.J-107, Mahindra Mohalla, Jalandhar-144001, Punjab have changed my name from Kamal Saroop to Kanwal Saroop. All concerned please note.

I, Minakshi Bhalla W/o Mamohind Singh Bhabla R/H.O. 133, Royal Enclave, Phase III, Paragpur, Jalandhar have changed my name to Minakshi. All concerned note.

I, Nikita Raji D/O Jagdish Pal R/o Daulatpur, P.O. Alampur, Distt. Jalandhar, Punjab-144103. Have Changed my Name From Nikita Raji To Nikita Pal. All Concerned Please Note.

I, Khushnoor S/o Jatinder Kumar R/o Village and PO Kadiana P.O. Adampur Doaba Distt. Jalandhar 144102 have changed my name from Khushnoor to Khushnoor Kumar. My surname is Kumar. Concerned note.

I, Akashdeep Singh S/o Karamjeet Singh R/o Village Kainjowala, PO Chetanpara, Tehsil Ajniala, Distt. Amritsar, Punjab declare that in my Matriculation Certificate S.No. 0383772, Roll No. 22068629 passout year 2010 from CBSE my father's name was wrongly written as Karamjeet Singh. His correct name is Karamjeet Singh.

It is general information that I, DILRAJ SINGH ATHWAL, residing at VPO Chitti Passa, Piplan Wala Chitti, Post office Chitti, Distt. Jalandhar, Punjab, 144202 declare that name of mine, my father and my mother are DILRAJ SINGH, MANJIT SINGH and SANDEEP KAUR in my CBSE 10th mark sheets certificate. The actual name of mine, my father and my mother are DILRAJ SINGH, MANJIT SINGH and SANDEEP KAUR in my CBSE 10th mark sheets certificate.

I, Radhika W/o Narendar Kumar R/o M-3/938, Lakshmi Avenue, Near SOI G/S Gate Bhagtan Wala, Amritsar have changed my name from Radhika to Radhika to Radhika Chhabra.

I Surati Lal S/o Mohinder Pal R/o Villi. Jandiali,PO Jamsher khas,Distt Jalandhar have changed my name from Surati Lal to Surti Lal.

I, Taran s/o Anil Kumar R/o H.403, 143, Shaheed Bhagat Singh Colony, Jalandhar-144008, Punjab, have changed my name from Taran to Taran to Taran Kumar. All please note.

I, Chander Shekhan s/o Chamani R/o P/o Vlpo Lambar, Jalandhar have added my surname to Shekhar Chander (Shekhar as Surname) All Please Note.

I, Jasvinder Singh s/o Faqir Singh R/o Vill. Kabul Pur, Po. Jandu Singha, Jalandhar, Punjab have changed my name to Jaswinder Singh. All Please Note.

I, Kailash s/o Kulwinder Singh R/o Sadhowal, Po. Rampur Bilron, Distt. Hoshiarpur, Punjab- 144524 have changed my name as Kailash Raju. All Please Note.

I, Kamajeet Kaur w/o Hussian Lal R/o H.NO. 1054, DR.B.R.Ambedkar Street, Boodan Mandi, Jalandhar have changed my name from Kamaljeet Kaur to Kamaljeet. All Please Note.

I, Komal Verma w/o Sanjeev Verma R/o W.S-124, Mohalla Satra, Baddi Sheikh, Jalandhar declare that Komal Verma and Madhvi is one and the same person. After marriage. All Please Note.

I, Binder w/o Manjiti R/o Ward No.3, North Balmeek Mandir, Narowal, Jalandhar have changed my name from Binder to Binder Kaur. All Please Note.

I, hitherto known as Shakuntala Devi Chaman Lal w/o Kulwinder Kumar Gherra r/o 1-A, Punjabji Bagh Extension-2, Near Curo Mall, 66 Feet Road, Jalandhar, Punjab have changed my name and shall hereafter be known as Shakuntala Gherra. (R)

I, hitherto known as Dilpreet W/o Gurjot Singh R/o Village Santipur, Nalanda, Bihar-84301384/N, Jalandhar have changed my name from Dilpreet to Dilpreet Kaur. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Gyan Singh R/o Village Dhubian, Po. Kharianwali, Distt. Kapurthala, Punjab have changed my name to Given name as Mandeep & Surname as Singh. All Please Note.

I, Mandeep S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 792, Urban Estate, Phase-1, Jalandhar have changed my name from Mandeep to Mandeep Badhan. All Please Note.

I, Mandeep Singh S/o Harcharan Das R/H.O. 79

